

УДК 621.313:536.2.24:539.2

Кочерга О.І. аспірант

Науковий керівник: Болюх В.Ф., д.т.н., проф.

(Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна)

СИЛОВІ ПОКАЗНИКИ ЛІНІЙНИХ ІМПУЛЬСНИХ ЕЛЕКТРОМЕХАНІЧНИХ ПЕРЕТВОРЮВАЧІВ ІНДУКЦІЙНОГО ТА ЕЛЕКТРОДИНАМІЧНОГО ТИПІВ

У багатьох галузях науки і техніки широко використовуються лінійні імпульсні електромеханічні перетворювачі (ЛЕП), які забезпечують потужні силові імпульси. Одними з найбільш ефективних являються ЛЕП індукційного, електромагнітного та електродинамічного типів [1, 2]. ЛЕП електромагнітного типу має феромагнітний яркір, що призводить до зменшених силових показників [2]. При цьому виникає питання порівняння силових показників ЛЕП індукційного та електродинамічного типів.

В ЛЕП індукційного типу з індуктором 1 взаємодіє яркір 2а, який виконаний у вигляді електропровідного масивного диску (рис.1), а в ЛЕП електродинамічного типу з індуктором 1 взаємодіє яркір 2б, який виконаний у вигляді багатовиткової котушки, що живиться з індуктором одним струмом (рис.2). В ЛЕП електродинамічного типу індуктор і яркір можуть бути з'єднані як послідовно, так і паралельно. Якоря зазначених ЛЕП взаємодіють з ударним виконавчим елементом 3. Суміжно з індуктором 1 розташований феромагнітний екран 4, який виконаний з магнітодіелектрика [3]. Індуктор збуджується від ємнісного накопичувача енергії C за допомогою електронних елементів, що формують аперіодичний імпульс струму.

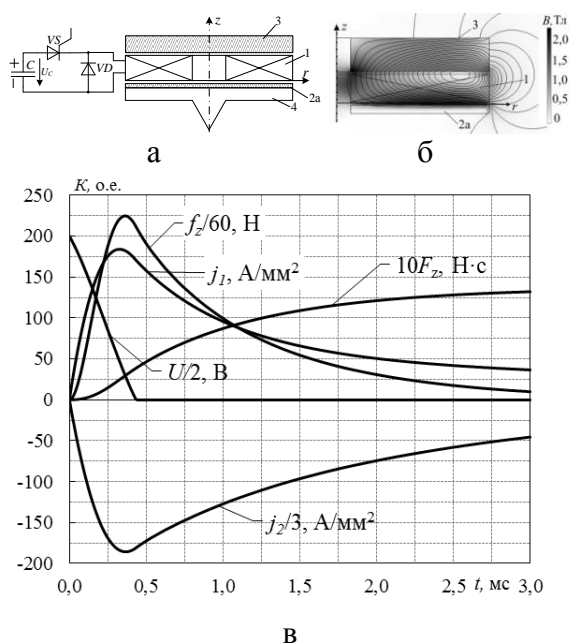

Рисунок 1 – Схема (а), розподіл магнітних полів (б) та електромеханічні характеристики (в) ЛЕП індукційного типу

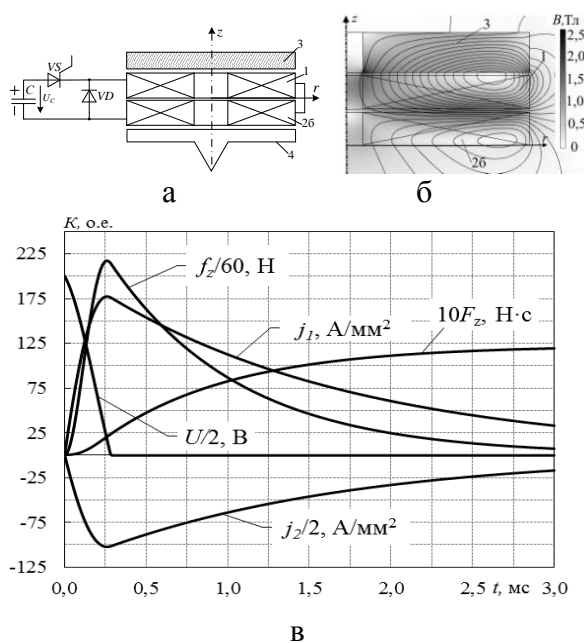

Рисунок 2 – Схема (а), розподіл магнітних полів (б) та електромеханічні характеристики (в) ЛЕП електродинамічного типу

Мета дослідження полягає у визначенні перетворювача, що забезпечує найбільші силові імпульси. Для рішення поставленої задачі була розроблена комп'ютерна модель ЛЕП в програмному пакеті *Comsol Multiphysics*, яка дозволяє адаптивно змінювати розрахункову сітку [3]. Моделювання електричних процесів здійснюється фізичними

модулями «*Electrical circuit*», який розраховує перехідні електричні процеси, та «*Magnetic fields*», який розраховує параметри ЛЕП на основі магнітного поля. Крім того, за допомогою модуля «*Magnetic fields*» розраховувались електромагнітні поля для кожного вузла розрахункової сітки.

Для визначення електромагнітних параметрів ЛЕП в циліндричній системі координат $\{r, z\}$ розраховується векторний магнітний потенціал A з рівняння:

$$\frac{\partial}{\partial r} \left(\frac{1}{r\mu(B)} \frac{\partial(rA)}{\partial r} \right) + \frac{\partial}{\partial z} \left(\frac{1}{\mu(B)} \frac{\partial A}{\partial z} \right) - \sigma \frac{\partial A}{\partial t} = 0.$$

де $\mu(B)$ – магнітна проникливість, яка залежить від індукції магнітного поля B феромагнітного екрану; σ – електропровідність якоря та індуктора.

Межевими умовами системи виступає рівняння $n \times A = 0$, де n – одиничний вектор зовнішньої нормалі до поверхні. Струм в індукторі i_1 описується рівнянням:

$$(R_e + R_1) \cdot i_1 + L_e \frac{di_1}{dt} + \frac{1}{C} \int i_1 dt + \frac{N_1}{s} \int_V \frac{dA_l}{dt} dv = 0 \qquad \frac{1}{C} \int_0^t i_1 \cdot dt = U_0,$$

де R_e – активний опір зовнішнього кола; R_1 – активний опір індуктора; L_e – індуктивність зовнішнього кола; U_0 , C – напруга та ємність накопичувача енергії; N_1 – число витків індуктора; s – площа поперечного перетину індуктора, що пронизується магнітним потоком; A_l – проекція векторного магнітного потенціалу; V – об'єм індуктора.

Електродинамічні сили, що діють на якір, визначаються з використанням тензора натягу Максвелла:

$$f_z = 0,5 \oint_S [H(B \cdot n) + B(H \cdot n) - n(H \cdot B)] ds,$$

де S – площа, яка обмежує поперечний перетин якоря; n – одиничний вектор нормалі до поверхні якоря.

На рис. 1, 2 представлені електромеханічні характеристики та розподіли магнітних полів в момент максимуму дії електродинамічної сили ЛЕП індукційного та електродинамічного типу. В ЛЕП індукційного типу максимальні значення густини струмів в індукторі $j_{1m} = 185,7$ А/мм², в якорі – $j_{2m} = 500,5$ А/мм². Внаслідок взаємодії розрядного та індукваного струмів на якір діє електродинамічна сила f_z , максимальне значення якої складає 13,5 кН. Імпульс електродинамічної сили, який визначає силову дію якоря на ударний виконавчий елемент

$$F_z = \int_0^t f_z dt, \text{ складає } 13,6 \text{ Нс.}$$

В ЛЕП електродинамічного типу електромеханічні показники суттєво залежать від схеми з'єднання якоря з індуктором. При послідовному з'єднанні максимальна густина струму в індукторі складає $j_{1m} = 136,7$ А/мм², на якір діє максимальна електродинамічна сила $f_z = 6,91$ кН та її імпульс $F_z = 7,5$ Нс. При паралельному з'єднанні максимальна густина струму в індукторі складає $j_{1m} = 177,7$ А/мм², на якір діє максимальна електродинамічна сила $f_z = 13,0$ кН та її імпульс $F_z = 12,3$ Нс.

Таким чином, при паралельному з'єднанні якоря і індуктора ЛІЕП електродинамічного типу силові показники краще, ніж при послідовному збудженні. Але ЛІЕП індукційного типу має найкращі силові показники, що, враховуючи більш надійну конструкцію, робить його найбільш ефективним та привабливим.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Bissal A., Magnusson J., Engdahl G. Comparison of two ultra-fast actuator concept // IEEE Transactions on Magnetics. 2012. - vol. 48. - no.11. - pp. 3315–3318.
2. Болух В.Ф., Олексенко С.В., Щукин И.С. Сравнительный анализ линейных импульсных электромеханических преобразователей электромагнитного и индукционного типов // Технічна електродинаміка. - 2016. – № 5. – сс. 46-48.
3. Bolyukh V. F., Oleksenko S. V. The influence of the parameters of a ferromagnetic shield on the efficiency of a linear induction—dynamic converter // [Russian Electrical Engineering](#). – 2015. – Vol. 86, Issue 7. – P. 425-431.